

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди

**Актуальні питання
корекційної та
інклюзивної
освіти**

**Міністерство освіти і науки України
Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди**

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КОРЕКЦІЙНОЇ ТА ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

Збірник наукових праць

**Харків
2020**

Редакційна колегія:

Головний редактор – Бойчук Юрій Дмитрович, доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, ректор ХНПУ імені Г.С. Сковороди

Заступник головного редактора – Маркіна Тетяна Юрївна, доктор біологічних наук, професор, декан природничого факультету

Відповідальний секретар – Перетяга Людмила Євгенівна, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри спеціальної педагогіки ХНПУ імені Г.С. Сковороди.

Члени редакційної колегії:

Бондар Віталій Іванович, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри спеціальної педагогіки, академік Національної академії педагогічних наук України

Галій Алла Іванівна, кандидат біологічних наук, доцент, в.о. завідувача кафедри здоров'я людини, реабілітології та спеціальної психології

Голуб Наталія Михайлівна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальної педагогіки ХНПУ імені Г.С. Сковороди

Гордієнко Ірина Вікторівна, кандидат медичних наук, доцент кафедри здоров'я людини, реабілітології і спеціальної психології

Дрозик Людмила Володимирівна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри здоров'я людини, реабілітології і спеціальної психології

Золотверх Владлена Віталіївна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальної педагогіки ХНПУ імені Г.С. Сковороди

Казачінер Олена Семенівна, доктор педагогічних наук, доцент кафедри здоров'я людини, реабілітології і спеціальної психології

Коваленко Вікторія Євгенівна, кандидат психологічних наук, доцент кафедри здоров'я людини, реабілітології і спеціальної психології

Орлов Андрій Валерійович, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальної педагогіки ХНПУ імені Г.С. Сковороди

Пашинський Павло Петрович, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри здоров'я людини, реабілітології та спеціальної психології

Сінопальнікова Наталія Миколаївна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальної педагогіки ХНПУ імені Г.С. Сковороди

Туренко Наталія Миколаївна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальної педагогіки ХНПУ імені Г.С. Сковороди

Щербак Ірина Миколаївна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри здоров'я людини, реабілітології і спеціальної психології

Рекомендовано редакційно-видавничим відділом Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди, протокол №7 від 19.11.2020 р.

Актуальні питання корекційної та інклюзивної освіти / За загальною редакцією Бойчука Ю.Д. – Харків : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2020. – 376 с.

Збірник містить наукові праці, які присвячені висвітленню проблеми організації комплексного психолого-педагогічного супроводу інтегрованого та інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами. Розглянуто широке коло нагальних питань, пов'язаних з організацією інклюзивного освітнього середовища, наданням освітніх та корекційно-розвиткових послуг дітям з порушеннями психофізичного розвитку.

ЗМІСТ

<i>Азаренкова Н.І.</i> Актуальні проблеми діагностики мовленнєвого розвитку дітей раннього віку.....	7
<i>Аразгелдієва М.Б.</i> Завдання формування просторових уявлень у дітей із затримкою психічного розвитку як важлива складова процесу підготовки їх до навчання у школі.....	13
<i>Аразгелдієва М.Б.</i> Особливості корекційної роботи з формування зорово-просторових уявлень у дітей із затримкою психічного розвитку та системним недорозвиненням мовлення.....	19
<i>Білянїна В.М.</i> Особливості проведення логоритмічних занять з дітьми дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення III рівня.....	24
<i>Богодущенко К.М.</i> Психолого-педагогічні умови організації інклюзивного навчання дітей дошкільного віку з тяжкими мовленнєвими порушеннями.....	30
<i>Борисенко У.В.</i> Інноваційні методи комплексної корекції вторинних порушень у дітей старшого дошкільного віку з ДЦП.....	39
<i>Веремій Д.В.</i> Розвиток комунікацій дітей першого року життя з дизартричними порушеннями.....	45
<i>Волокова А.О.</i> Диференційоване навчання як практична технологія організації освітнього процесу в умовах освітньої інклюзії.....	49
<i>Волошина А.В.</i> Фізіотерапевтичні процедури в реабілітації дітей із ДЦП.....	54
<i>Гайденко К.А.</i> Ключові аспекти готовності майбутніх вчителів-реабілітологів до роботи в інклюзивно-ресурсних центрах... ..	57
<i>Галій А.І.</i> Педагогічна реабілітація дітей із ЗПР засобами інклюзивного навчання.....	61
<i>Гноєва Д.Т.</i> Реалізація інклюзивної форми навчання в освітньому просторі України на сучасному етапі.....	72
<i>Горобець К.В.</i> Напрямки логопедичної роботи з підлітками, що страждають на дизартрію при ДЦП	78
<i>Гурїна К.В.</i> Характеристика читацької компетентності у молодших школярів з тяжкими порушеннями мовлення.....	84
<i>Давиденко К.А.</i> Особливості обстеження порушення голосу в дітей дошкільного віку.....	89
<i>Давіденко М.В.</i> Адаптація дітей з синдромом дефіциту уваги та гіперактивністю до навчання у початковій школі.....	94
<i>Довженко Т.О.</i> Роль ігор та ігрових прийомів в процесі формування лексики дітей з загальним недорозвиненням мовлення III рівня.....	99
<i>Дубась Д.О.</i> Формування лексико-граматичної сторони мовлення у дітей молодшого шкільного віку з інтелектуальною недостатністю.....	104
<i>Єфременко Ю.О.</i> Корекційні засоби навчання дітей із порушеннями мовлення.....	110

4. Карелина И.О. Возрастная психология и психология развития: тексты лекций [Электронный ресурс] / И.О. Карелина. – Рязанск. – 2009. – Режим доступу: <http://cito.web.uspu.org/link1/metod/met104>.

5. Колупаєва А.А., Савчук Л.О. Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчання. Видання доповнене та перероблене: наук.-метод. посіб. / А.А. Колупаєва, Л.О. Савчук, К.: Видавнича група «АТОПОЛ», 2011. – 274 с.

6. Сак Т.В. Технологія портфоліо в інклюзивному класі / Дефектологія №4 - 2009- С.6-10

Гноєва Д.

РЕАЛІЗАЦІЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ В ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ УКРАЇНИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Розглядається дефініція та загальні принципи організації інклюзивної освіти, нормативно-правова база регулювання інклюзивної освіти в освітньому просторі України. Надається експериментальне дослідження та методичні рекомендації щодо організації роботи вчителя-логопеда в умовах інклюзивної практики.

Ключові слова: інклюзивна освіта, освітній простір України, логопед, ЮНЕСКО, інклюзія.

Постановка проблеми. Сьогодні в Україні, через певні причини, відзначається тенденція до збільшення числа осіб з обмеженими можливостями здоров'я (ОМЗ) та інвалідністю. Дані Всесвітньої Організації Охорони Здоров'я свідчать, що число таких жителів у світі сягає 13% (з них 3% дітей з вадами інтелекту та 10% дітей з іншими психічними та фізичними вадами).

Інклюзивні тенденції стосуються і організації логопедичної служби в дошкільних освітніх організаціях (ДОО). Діти з важкими порушеннями мовлення мають отримувати своєчасну і кваліфіковану корекційно-логопедичну допомогу в умовах загальнорозвиваючих ДОО. Якість роботи вчителя-логопеда залежить від кваліфіковано вибудованої взаємодії з усіма учасниками освітніх відносин. При цьому пошук ефективних способів взаємодії

стає все більш значущою проблемою. Саме логопедичний пункт в дитячому саду є прикладом інклюзивної освіти вихованців з ОМЗ, оскільки при цій формі логопедичної допомоги діти значну частину часу проводять серед нормально розвинених однолітків.

Аналіз досліджень і публікацій. Процес організації та впровадження інклюзивної освіти теоретично обґрунтований такими вченими, як С.В. Альохіна, М.С. Артем'єва, Д.З. Ахметова, Т.В. Волосовець, Д.В. Зайцев, Е.Н. Кутепова, Н.Н. Малофєєв, Н.М. Назарова, З.Г. Нігматов, Ф.Л. Ратнер, Е.А. Стребелева, А.Ю. Юсупова, Н.Д. Шматко, Л.М. Шіпіцин.

У працях авторів Л.С. Вакуленко, О.А. Денисової, В.В. Морозової, О.Є. Потапової, О.А. Степанової досліджується проблема організації та специфіки роботи вчителя-логопеда в інклюзивній освітній організації.

Мета статті – дослідити можливості включення та реалізації інклюзивної форми навчання в освітній простір України на сучасному етапі.

Виклад матеріалу дослідження. ЮНЕСКО розуміє інклюзію як «позитивну реакцію на різноманітність учнів та сприйняття їх індивідуальних відмінностей не як проблему, а як можливість збагатити вчення». Таким чином, інклюзія – це процес включення дітей в процес загальної освіти незалежно від їх стану здоров'я, етнічної, релігійної, статевої приналежності, соціально-економічного статусу батьків, раніше досягнутих навчальних результатів, рівня розвитку та інших відмінностей.

Автором ідеї інклюзивного навчання як педагогічної системи, яка повинна поєднувати загальну та спеціальну освіту, по праву вважають Л.С. Виготського. Його роздуми щодо зв'язку між індивідуальним розвитком людини, його соціальним оточенням, соціальною активністю сприяли створенню методологічної основи соціально-освітньої інтеграції дітей, що мають проблеми в розвитку.

У 2009 році Україна ратифікувала Конвенцію про права людей з інвалідністю [1]. Її стаття 24 говорить про те, що держави, які приєдналися до неї, визнають право людей з інвалідністю на освіту, і в цілях реалізації цього

права без дискримінації й на основі рівності можливостей забезпечують інклюзивну освіту на всіх рівнях і навчання протягом усього життя. Конвенція є документом прямої дії, а це означає, що порушення її положень буде достатньою підставою для звернення громадян до судових органів у разі порушення їх прав.

Останнім часом був прийнятий цілий ряд нових нормативно-правових актів, що стосуються просування моделі інклюзивної освіти в Україні. 1 жовтня 2010 року наказом № 912 Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України було затверджено Концепцію розвитку інклюзивного навчання [2].

Наступним важливим документом став «Порядок організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах», затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 15 серпня 2011 р. На підставі змінених освітніх підходів прийнято також нове «Положення про психолого-медико-педагогічні консультації» [3]. Необхідність вирішення важливих питань щодо забезпечення права на якісну освіту дітей з особливими освітніми потребами закладено в Концепції розвитку інклюзивної освіти в Україні.

Інклюзивне навчання – це комплексний процес забезпечення рівного доступу до якісної освіти для дітей з особливими освітніми потребами шляхом організації їх навчання у загальноосвітніх закладах на основі застосування особистісно орієнтованих методів навчання, з урахуванням індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності таких дітей.

Базою експериментального вивчення стало Муніципальний бюджетний дошкільний навчальний заклад «Дитячий сад №7 «Малюк» (далі ДНЗ). Юридична адреса навчального закладу: місто Дніпро, бул. Слави, 25.

З 2005 року в ДНЗ відкриваються 3 спеціалізовані групи для дітей із порушеннями зору. Корекційну допомогу дітям з порушеннями зору здійснювали такі фахівці: вчитель-логопед, вчитель-дефектолог (тифлопедагог), лікар-окуліст, медична сестра - ортоптистка, педагог-психолог, соціальний педагог.

В даний час ДНЗ відвідує 320 дітей. Із загальної кількості вихованців 17 дітей мають статус ОМЗ (обмежені можливості здоров'я) на підставі висновку міської психолого-медико-педагогічної комісії (ПМПК). Серед дітей з ОМЗ є такі категорії: 12 дітей з важкими порушеннями мовлення, 3 дитини з порушеннями зору, 2 дитини з затримкою психічного розвитку. У період 2019-2020 навчального року був проведений аналіз ефективності взаємодії вчителя-логопеда з учасниками освітніх відносин в Муніципальному бюджетному дошкільному навчальному закладі «Дитячий сад № 7 «Малюк».

Важливо з'ясувати ситуацію всередині ДНЗ, для чого була використана анкета «Ефективність взаємодії вихователів і вчителя-логопеда», що заповнюється вихователями анонімно. В даному анкетуванні брало участь 16 вихователів, які беруть участь в психолого-педагогічному супроводі дітей з ОМЗ. Кількісні результати анкетування представлені в Таблиці 1.

Якісний аналіз результатів анкетування дозволив виділити наступні позитивні тенденції:

- педагоги вважають корекцію мовлення завданням не лише вчителя-логопеда, а й інших фахівців ДНЗ (12 вихователів, 76%);
- педагоги згодні із необхідністю звертатися до вчителя-логопеда за консультаціями з питань корекції та розвитку мовлення вихованців (15 вихователів, 94%);
- педагогів цікавлять результати діагностики мовлення вихованців, проведеної вчителем-логопедом (14 вихователів, 88%);
- педагоги згодні дотримуватись рекомендацій вчителя-логопеда, допомагати закріплювати отримані дітьми на логопедичних заняттях мовленнєві вміння і навички (10 вихователів, 64%);
- педагоги бачать необхідність запрошувати вчителя-логопеда на батьківські збори, сповіщати його про виникаючі питання батьків (13 вихователів, 82%).

Кількісні результати анкетування вихователів ДНЗ

№	Питання	Кількість відповідей	
		так	ні
1	Чи згодні ви із твердженням, що корекція мовлення - це завдання не тільки логопеда, а й інших фахівців ДНЗ?	12	4
2	Чи вважаєте ви за необхідне звертатися до вчителя-логопеда за консультаціями з питань розвитку та корекції мовлення вихованців?	15	1
3	Чи цікавлять вас результати діагностики мовлення ваших вихованців, проведеної вчителем-логопедом?	14	2
4	Як ви вважаєте, чи потрібно слідувати рекомендаціям логопеда, або ця інформація не для вас і нею можна знехтувати?	10	6
5	Чи вважаєте ви за необхідне допомагати вчителю-логопеду в закріпленні отриманих дітьми на логопедичних заняттях мовленнєвих вмінь і навичок?	10	6
6	Якщо у батьків (законних представників) виникають питання до вчителя-логопеда в його відсутність, чи сповістете ви вчителя-логопеда про ці питання?	13	3
7	На ваш погляд, чи є необхідність запрошувати вчителя-логопеда на батьківські збори?	13	3

Одночасно, анкетування дозволило побачити і проблемне місце – рівень своїх логопедичних знань вихователі оцінили як середній (11 вихователів, 68%), має місце і низький рівень (5 вихователів, 32%). При цьому у відкритих питаннях анкети педагоги відзначили, що вони часто звертаються за методичною та консультативною допомогою до вчителя-логопеда, яка ефективно застосовується ними в роботі із дітьми з ОМЗ.

Мета роботи вчителя-логопеда – надання корекційно-виховної допомоги дітям, які мають порушення в розвитку усного мовлення, в освоєнні ними

загальноосвітніх програм, сприяючи розвитку і саморозвитку особистості, збереженню і зміцненню здоров'я.

Основні напрямки роботи вчителя-логопеда в умовах інклюзивної освіти дітей з ОМЗ: 1) диференційована (індивідуалізована) організація корекційно-освітньої діяльності; 2) соціальна адаптація дитини в групі однолітків; 3) розширення корекційного простору і активне включення дитини з ОМЗ в життя суспільства; 4) взаємодія учасників корекційного процесу; 5) супровід сім'ї – індивідуальні заняття «батько-дитина», консультативний пункт, сімейні клуби; 6) створення розвиваючого предметно-просторового середовища.

Висновки, перспективи подальших пошуків у напрямі дослідження.

Основною метою роботи вчителя-логопеда в інклюзивній практиці служить створення умов, що сприяють виявленню і подоланню порушень мовленнєвого розвитку, а також подальшого розвитку усного мовлення, вдосконаленню комунікації дітей з ОМЗ для успішної соціалізації та засвоєння академічної складової освітньої програми. Відзначається специфіка в професійній діяльності вчителя-логопеда в умовах інклюзивної освіти. Це стосується, зокрема, таких основних напрямків діяльності вчителя-логопеда як діагностична, корекційно-розвиваюча, організаційно-методична, консультативно-просвітницька і профілактична робота.

Список використаних джерел:

1. Конвенція про права осіб з інвалідністю (Конвенція про права інвалідів) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text.

2. Концепція розвитку інклюзивного навчання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-kontseptsii-rozvitku-inklyuzivnogo-navchannya>.

3. Порядок організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/872-2011-%D0%BF#Text>.

4. Колупаєва А. А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи: монографія. – К.: Самміт-Книга, 2009. – 272 с.

5. Таранченко О. М. Інклюзивна освіта: освіта дітей з особливими потребами / О. М. Таранченко, С. В. Литовченко // Позашкілля. Шкільний світ. – 2008 – № 3 (015). – С. 15–25.

Горобець К.В.

НАПРЯМКИ ЛОГОПЕДИЧНОЇ РОБОТИ З ПІДЛІТКАМИ, ЩО СТРАЖДАЮТЬ НА ДИЗАРТРИЮ ПРИ ДЦП

У статті розглядаються форми дизартрії за різними класифікаціями. Акцентовується увагу на тому, що підлітковий вік - період, коли може статися значний прорив у вирішенні проблеми дизартрії при ДЦП, або, навпаки, привести до регресу на даному віковому етапі. Своєчасність і злагодженість у діях спеціалістів є невід'ємною складовою для отримання значних позитивних результатів.

Ключові слова: дитячий церебральний параліч, дизартрія, мовлення, підлітковий вік, логопедична робота.

Постановка проблеми. Проблема мовленнєвих порушень у дітей та підлітків з порушенням опорно-рухового апарату одна з найбільш актуальних в дитячій психоневрології та логопедії. Серед основних рухових патологій значну частину складають діти з церебральним паралічем. Серед загальної кількості дітей з інвалідністю в Україні значну частину складають діти з ДЦП. На кінець 2019 року їх кількість становила 12 608 осіб, у віці 15-17 років - 2 624 осіб і вперше поставлено такий діагноз – 595 дітей [6]. Ці дані демонструють масштабність та глобальний характер проблеми.

Аналіз досліджень і публікацій. Аналіз літератури свідчить про розробку багатьох аспектів реабілітації дітей з ДЦП та логопедичної роботи з ними. Проте недостатньо поглиблено вивчені питання особливостей роботи з більш старшою віковою категорією, з підлітками з ДЦП.